

P. VERGILI MARONIS *AENEIDOS*, LIBER PRIMUS

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris _____
Italiam, fato profugus, Laviniaque venit _____
litora, multum ille et terris iactatus et alto _____
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram; _____
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem, 5 _____
inferretque deos Latio, genus unde Latinum, _____
Albanique patres, atque altae moenia Romae. _____

Musa, mihi causas memora, quo numine laeso, _____
quidve dolens, regina deum tot volvere casus _____
insignem pietate virum, tot adire labores 10 _____
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae? _____

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni, _____
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe _____
ostia, dives opum studiisque asperrima belli; _____
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam 15 _____
posthabita coluisse Samo; hic illius arma, _____
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse, _____
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque. _____
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci _____
audierat, Tyrias olim quae verteret arces; 20 _____
hinc populum late regem belloque superbum _____
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas. _____
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli, _____
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis— _____
necdum etiam causae irarum saevique dolores 25 _____
exciderant animo: manet alta mente repostum _____
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae, _____
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores. _____

His accensa super, iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem!

30

Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti, et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno, aeternum servans sub pectore volnus,
haec secum: 'Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?

35

Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivom atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oilei?

40

Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum expirantem transfixo pectore flammam
turbine corripuit scopuloque infixit acuto.

45

Ast ego, quae divom incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero! Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponet honorem?'

Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.

50

Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptrum tenens, mollitque animos et temperat iras.

55 -

Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
hoc metuens, molemque et montis insuper altos
imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:

60

'Aeole, namque tibi divom pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento,
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque Penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et dissiice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deiopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnis ut tecum meritis pro talibus annos
exigat, et pulchra faciat te prole parentem.'

70

75

Aeolus haec contra: 'Tuus, O regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu scepra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divom,
nimborumque facis tempestatumque potentem.'

80

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.

85

Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.

Eripiunt subito nubes caelumque diemque

Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.

Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether,

praesentemque viris intentant omnia mortem.

90

Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:

ingemit, et duplicis tendens ad sidera palmas

talia voce refert: 'O terque quaterque beati,

quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis

contigit oppetere! O Danaum fortissime gentis

Tydide! Mene Iliacis occumbere campis

non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra,

saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens

Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis

scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?'

95

100

Talia iactanti stridens Aquilone procella

velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.

Franguntur remi; tum prora avertit, et undis

dat latus; insequitur cumulo praeruptus aquae mons.

Hi summo in flucta pendent; his unda dehiscens

terram inter fluctus aperit; furit aestus harenis.

Tris Notus abreptas in saxa latentia torquet—

saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras—

dorsum immane mari summo; tris Eurus ab alto

in brevia et Syrtis urguet, miserabile visu,

inluditque vadis atque aggere cingit harenae.

Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,

ipsius ante oculos ingens a vertice pontus

in puppim ferit: excutitur pronusque magister

105

110

115

volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem _____
torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex. _____

Adparent rari nantes in gurgite vasto, _____
arma virum, tabulaeque, et Troia gaza per undas. _____

Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatī, 120 _____
et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes, _____
vicit hiems; laxis laterum compagibus omnes _____
accipiunt inimicum imbrem, rimisque faticunt. _____

Interea magno misceri murmure pontum, _____
emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis 125 _____
stagna refusa vadis, graviter commotus; et alto _____
prospiciens, summa placidum caput extulit unda. _____

Disiectam Aeneae, toto videt aequore classem, _____
fluctibus oppressos Troas caelique ruina, _____
nec latuere doli fratrem Iunonis et irae. 130 _____
Eurum ad se Zephyrumque vocat, dehinc talia fatur: _____

'Tantane vos generis tenuit fiducia vestri? _____
Iam caelum terramque meo sine numine, venti, _____
miscere, et tantas audetis tollere moles? _____
Quos ego—sed motos praestat componere fluctus. 135 _____

Post mihi non simili poena commissa luetis. _____
Maturate fugam, regique haec dicite vestro: _____
non illi imperium pelagi saevumque tridentem, _____
sed mihi sorte datum. Tenet ille immania saxa, _____
vestras, Eure, domos; illa se iactet in aula 140 _____
Aeolus, et clauso ventorum carcere regnet.!' _____

Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat, _____
collectasque fugat nubes, solemque reducit. _____
Cymothoe simul et Triton adnixus acuto _____

detrudunt navis scopulo; levat ipse tridenti; 145 _____
et vastas aperit syrtis, et temperat aequor, _____
atque rotis summas levibus perlabitur undas. _____

Ac veluti magno in populo cum saepe coorta est
seditio, saevitque animis ignobile volgus, _____
iamque faces et saxa volant—furor arma ministrat; 150 _____
tum, pietate gravem ac meritis si forte virum quem _____
conspexere, silent, arrectisque auribus adstant; _____
ille regit dictis animos, et pectora mulcet,— _____
sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam _____
prospiciens genitor caeloque invectus aperto 155 _____
flectit equos, curruque volans dat lora secundo. _____

Defessi Aeneadae, quae proxima litora, cursu
contendunt petere, et Libyae vertuntur ad oras. _____
Est in secessu longo locus: insula portum
efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto 160 _____
frangitur inque sinus scindit sese unda reductos. _____

Hinc atque hinc vastae rupes geminique minantur
in caelum scopuli, quorum sub vertice late
aequora tuta silent; tum silvis scaena coruscis
desuper horrentique atrum nemus imminet umbra. 165 _____

Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum,
intus aquae dulces vivoque sedilia saxo,
nympharum domus: hic fessas non vincula navis
ulla tenent, unco non alligat ancora morsu. _____

Huc septem Aeneas collectis navibus omni 170 _____
ex numero subit; ac magno telluris amore _____
egressi optata potiuntur Troes harena, _____
et sale tabentis artus in litore ponunt. _____

Ac primum silici scintillam excudit Achates, _____

succepitque ignem foliis, atque arida circum
nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis Cerealiaque arma
expediunt fessi rerum, frugesque receptas
et torrere parant flammis et frangere saxo.

175 _____

Aeneas scopulum interea conscendit, et omnem
prospectum late pelago petit, Anthea si quem
iactatum vento videat Phrygiasque biremis,
aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.
Navem in conspectu nullam, tris litore cervos
prospicit errantis; hos tota armenta sequuntur
a tergo, et longum per vallis pascitur agmen.

180 _____

185 _____

Constitit hic, arcumque manu celerisque sagittas
corripuit, fidus quae tela gerebat Achates;
ductoresque ipsos primum, capita alta ferentis
cornibus arboreis, sternit, tum volgus, et omnem
miscet agens telis nemora inter frondea turbam;
nec prius absistit, quam septem ingentia victor
corpora fundat humi, et numerum cum navibus aequet.

190 _____

Hinc portum petit, et socios partitur in omnes.

Vina bonus quae deinde cadis onerarat Acestes
litore Trinacrio dederatque abeuntibus heros,
dividit, et dictis maerentia pectora mulcet:

195 _____

'O socii — neque enim ignari sumus ante malorum —

O passi graviora, dabit deus his quoque finem.

Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantis

200 _____

accestis scopulos, vos et Cyclopea saxa

expertis: revocate animos, maestumque timorem

mittite: forsitan et haec olim meminisse iuvabit.

Per varios casus, per tot discrimina rerum
tendimus in Latium; sedes ubi fata quietas
ostendunt; illic fas regna resurgere Troiae.
Durate, et vosmet rebus servate secundis.'

205

Talia voce refert, curisque ingentibus aeger
spem voltu simulat, premit altum corde dolorem.

209

...

Corripuere viam interea, qua semita monstrat.
Iamque ascendebant collem, qui plurimus urbi
imminet, adversasque adspectat desuper arces.

420

Miratur molem Aeneas, magalia quondam,
miratur portas strepitumque et strata viarum.
Instant ardentes Tyrii pars ducere muros,
molirique arcem et manibus subvolvere saxa,
pars optare locum tecto et concludere sulco.

425

[Iura magistratusque legunt sanctumque senatum;]
hic portus alii effodiunt; hic alta theatri
fundamenta locant alii, immanisque columnas
rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.

Qualis apes aestate nova per florea rura
exercet sub sole labor, cum gentis adultos
educunt fetus, aut cum liquentia mella
stipant et dulci distendunt nectare cellas,
aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
ignavom fucos pecus a praesepibus arcent:
fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.

430

435

'O fortunati, quorum iam moenia surgunt!'

Aeneas ait, et fastigia suspicit urbis.

Infert se saeptus nebula, mirabile dictu,
per medios, miscetque viris, neque cernitur ulli.

440

Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbra,
quo primum iactati undis et turbine Poeni
effodere loco signum, quod regia Iuno
monstrarat, caput acris equi; sic nam fore bello
egregiam et facilem victu per saecula gentem.

445

Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
condebat, donis opulentum et numine divae,
aerea cui gradibus surgebant limina, nexaeque
aere trabes, foribus cardo stridebat aenis.

Hoc primum in luco nova res oblata timorem
leniit, hic primum Aeneas sperare salute
ausus, et adflictis melius confidere rebus.

450

Namque sub ingenti lustrat dum singula templo,
reginam opperiens, dum, quae fortuna sit urbi,
artificumque manus inter se operumque laborem
miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
bellaque iam fama totum volgata per orbem,
Atridas, Priamumque, et saevum ambobus Achillem.

455

Constitit, et lacrimans, 'Quis iam locus' inquit 'Achate,
quae regio in terris nostri non plena laboris?'

460

En Priamus! Sunt hic etiam sua praemia laudi;
sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt.
Solve metus; feret haec aliquam tibi fama salutem.'

Sic ait, atque animum pictura pascit inani,
multa gemens, largoque umectat flumine voltum.

465

...

Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
dum stupet, obtutuque haeret defixus in uno,
regina ad templum, forma pulcherrima Dido,
incessit magna iuvenum stipante caterva.

495

Qualis in Eurotae ripis aut per iuga Cynthi
exercet Diana choros, quam mille secutae
hinc atque hinc glomerantur oreades; illa pharetram 500
fert umero, gradiensque deas supereminet omnis:
Latonae tacitum pertemptant gaudia pectus:
talis erat Dido, talem se laeta ferebat
per medios, instans operi regnisque futuris.
Tum foribus divae, media testudine templi, 505
saepta armis, solioque alte subnixa resedit.
Iura dabat legesque viris, operumque laborem
partibus aequabat iustis, aut sorte trahebat:
cum subito Aeneas concursu accedere magno
Anthea Sergestumque videt fortemque Cloanthum, 510
Teucrorumque alios, ater quos aequore turbo
dispulerat penitusque alias avexerat oras.
Obstipuit simul ipse simul percussus Achates
laetitiaque metuque; avidi coniungere dextras
ardebant; sed res animos incognita turbat. 515
Dissimulant, et nube cava speculantur amicti,
quae fortuna viris, classem quo litore linqunt,
quid veniant; cunctis nam lecti navibus ibant,
orantes veniam, et templum clamore petebant.
Postquam introgressi et coram data copia fandi, 520
maximus Ilioneus placido sic pectore coepit:
'O Regina, novam cui condere Iuppiter urbem
iustitiaque dedit gentis frenare superbas,
Troes te miseri, ventis maria omnia vecti,
oramus, prohibe infandos a navibus ignis, 525
parce pio generi, et propius res aspice nostras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penatis

venimus, aut raptas ad litora vertere praedas;

non ea vis animo, nec tanta superbia victis.

Est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt,
terra antiqua, potens armis atque ubere glaebae;

Oenotri coluere viri; nunc fama minors

Italiam dixisse ducis de nomine gentem.

Hic cursus fuit:

cum subito adsurgens fluctu nimbosus Orion
in vada caeca tulit, penitusque procacibus austris
perque undas, superante salo, perque invia saxa
dispulit; huc pauci vestris adnavimus oris.

Quod genus hoc hominum? Quaeve hunc tam barbara morem

permittit patria? Hospitio prohibemur harenae;

bella cient, primaque vetant consistere terra.

Si genus humanum et mortalia temnitis arma
at sperate deos memores fandi atque nefandi.

'Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter,

nec pietate fuit, nec bello maior et armis.

Quem si fata virum servant, si vescitur aura
aetheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris,

non metus; officio nec te certasse priorem

poeniteat. Sunt et Siculis regionibus urbes
armaque, Troianoque a sanguine clarus Acestes.

Quassatam ventis liceat subducere classem,

et silvis aptare trabes et stringere remos:

si datur Italiam, sociis et rege recepto,

tendere, ut Italiam laeti Latiumque petamus;

sin absumpta salus, et te, pater optime Teucrum,

pontus habet Libyae, nec spes iam restat Iuli,

530

535

540

545

550

555

at freta Sicaniae saltem sedesque paratas,
unde huc advecti, regemque petamus Acesten.'

Talibus Ilioneus; cuncti simul ore fremebant
Dardanidae.

560

Tum breviter Dido, voltum demissa, profatur:
'Solvite corde metum, Teucri, secludite curas.
Res dura et regni novitas me talia cogunt
moliri, et late finis custode tueri.

Quis genus Aeneadum, quis Troiae nesciat urbem,
virtutesque virosque, aut tanti incendia belli?

565

Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni,
nec tam aversus equos Tyria Sol iungit ab urbe.

Seu vos Hesperiam magnam Saturniaque arva,
sive Erycis finis regemque optatis Acesten,
auxilio tutos dimittam, opibusque iuvabo.

570

Voltis et his mecum pariter considerare regnis;
urbem quam statuo vestra est, subducite navis;
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.

Atque utinam rex ipse Noto compulsus eodem
adforet Aeneas! Equidem per litora certos
dimittam et Libyae lustrare extrema iubebo,
si quibus eiectus silvis aut urbibus errat.'

575
